

Maktperspektiv i musiken

Damkapellet är ett musikerkollektiv bestående av kvinnliga klassiska musiker, huvudsakligen baserat i Köpenhamn. Utöver arbetet med att sprida musik av kvinnliga kompositörer, utforskar Damkapellets medlemmar även metoder och alternativa sätt att vara tillsammans på i en musikalisk grupp. Många av deras tankar rör sig om ledarskap och hierarkier. Hur kan man i en grupp med över 20 medlemmar synkronisera och effektivisera verksamheten, utan en traditionell ledarmodell? Tre av kapellets medlemmar reflekterar nedan över maktperspektivet i musiken.

Text: Tove Bagge, Mika Persdotter och Pauline Hogstrand

Damkapellet skapades utifrån ett behov att få ta mer plats som musiker, utan konkurrens och vassa armbågar, för att utveckla vår förmåga att lyssna på varandra. Inom gruppen har vi många liknande värderingar, men ändå olika tankar och perspektiv. Genom att låta dem lysa igenom tror vi att vi kan fungera mer optimalt tillsammans och berika varandras världar.

Tankar om makt i musiken ur ett musikerperspektiv
Vem äger musiken? Vems musik får höras? Finns det begränsat med utrymme för musik? Vilken musik längtar du efter att få höra? Vilken känsla drömmer du om att ha när du spelar? Vilken slags musikalisk arbetsplats önskar du dig om du tillåter dig att drömma?

Sådana här frågor har susat runt i huvudet på mig länge. I Damkapellet får jag äntligen utforska och diskutera dem. Vi försöker arbeta utan en bestämd ledare – det vill säga att vi roterar ledaransvaret, och ofta delar det mellan flera personer. Vi lägger mycket tid på och har olika strategier för att diskutera saker i grupp, för att se till att så många röster som möjligt blir hörda. Det kan vara en ganska krävande process – ibland kaotisk och rörig, och ibland avvaktande, i väntan på att någon ska ta ett initiativ eller lämna plats. Det kan också göra vår arbetsprocess till något helt speciellt och betydelsefullt.

Vad är makt i musiken? Det skulle kunna vara utrymmet som olika aktörer har att påverka vilken musik som spelas på musikscenerna, eller hur mycket inflytande musikern har över musiken denne ska spela. Det skulle kunna vara kunskap eller kulturellt kapital som ger en person mer legitimitet att uttrycka sig i musiklivet. I förhållande till äldre musik, skulle det kunna vara tolkningsföreträdare av musik där kompositören inte längre lever, eller notmaterialets tillgänglighet eller otillgänglighet. Vem har möjlighet att omstrukturera makt? Förra året beställde vi i Damkapellet en omarbetning av ett verk av kompositören

Tove Bagge.
Foto: Rakel Emhjellen Paulsen

Lo Kristenson. Lo var med under dagarna då vi arbetade med stycket. Processen vi hade representerar något av det jag tycker bäst om med Damkapellet. Under repen försökte vi ha ett öppet klimat för alla som spelade att komma med förslag, åsikter och att berätta om upplevelsen av att spela verket. Verket blev som skraddarsytt för oss i ensemblen, och hjälpte oss att på ett musikaliskt vis utforska en del av de frågor vi ställer oss. Kanske det kan kallas att omstrukturera makt i musiken? Att skapa oss ett eget rum där vi kan prova, undersöka och vara nyfikna. Kanske det kan kallas att använda sin makt i musiken? Mäkra att känna, att prova, att tycka, att inte tycka; att veta och att inte veta.

Tove Bagge, viola

Mika Persdotter. Foto: Nadia Tømmerup

Upplevelser som klassisk musiker

Det finns ett behov av att få vara mer mänsklig som musiker. Det ställs högre och högre krav på klassiska musikers tekniska färdigheter och perfektion eftersträvas i allt högre utsträckning. Vad händer om vi går ifrån jakten på perfektion och prioriterar närvaro och kommunikation högst istället?

Den klassiska undervisningen präglas av en mästare-lärare-tradition. Lärarens kunskap och smak angående hur musiken ska spelas kommer i första prioritet tillsammans med själva traditionen för hur musiken brukar spelas. Sist kommer elevens egna tolkning och interpretation av verket. Det finns en upplevelse av att det är först när en musiker är riktigt erkänd, typ världssolist som den får vara fri i sitt personliga uttryck. Spela hur den vill. Ha på sig vad den vill. Vara barfota och så vidare. Det kan vara läskigt att i en sådan miljö våga utveckla en mer personlig röst och smak. För att våga det är ett sammanhang eller kollektiv med likasinnade musiker avgörande. Ensam är inte stark och jag lovar

Om ledarskap, hierarkier och samexistens

Jag ser på makt som en nedärvd och kulturellt utövad princip att vi är separerade från den energi som skapar allt, livskraften. I separationen uppstår en existentiell kamp om överlevnad och att lyckas. Någon gång blev det en uppfattning att det är en omöjlighet att vi alla kan lyckas tillsammans, och på samma gång. Det uppstår en gradering av värde. Man kan både tjäna på och lida av det, för de flesta av oss troligtvis både och, men i den premissen är vi medspelare.

Maktstrukturer och indelningar i hierarki kan vi hitta i ett oändligt antal exempel sammanhang, i världspolitiken, på arbetsplatser, i skolor, i familjer, ja i stort sett de flesta kollektiva konstruktioner som människor kan komma på att indela sig själva i. Inte minst i en konserverad tradition. Ett bevarande av traditionen bevarar nämligen inte bara musiken, utan också många regler om hur man ska förhålla sig till musiken, till publiken, och till sina medmusiker. Den listan går att göras lång, men i många fall har resultatet blivit att man kan förhålla sig "fel", och en rädsla av att något kan förstöras. Det kan handla om småsaker, som att tillfredsställa kompositören, spela metriskt korrekt, spela med rätt intonation, behärskande och ett konsekvent dömande av sig själv och andra. Att ge beröm kan automatiskt sätta en i en lägre position.

att det finns fler än du, första steget är att börja prata öppet om det och märka vilka man kan få stöd ifrån inom sin närmiljö. Jag tycker att det är så tråkigt när klassiska musiker byter genre på grund av den strama miljön och inte på grund av musiksmak.

Det finns ett behov av frigörelse från destruktivt dömande och den starka rätt-och-fel-kulturen. Det finns en rätt-och-fel-kultur inom den klassiska musiktraditionen som innebär att det är väldigt vanligt att som musiker vara rädd för att göra fel. Detta kan resultera i att musiker blir begränsade i sitt spel, då rädslan för att göra fel och ett osunt dömande tar för stor plats. Att spela med inlevelse, lyssnandes på helheten eller att bejaka spontanitet kan kännas som ett risktagande. I en sådan situation får ens egen prestation allt för mycket fokus och musikens kärna försvinner. Damkapellet arbetar på frigörelsen från den rädslan genom att skapa en trygg gemenskap och prata om det tillsammans.

Varför är det så många musiker och kompositörer som hamnar i skuggan? Passar de inte in i sin tid, eller får de inte plats? Tyngden från en mansdominerad historia av geniförklarade kompositörer hänger tungt som ett tjockt moln och överskuggar musik – huvudsakligen sådan som skrivits av kvinnor. När det kommer till vad som valts att spelas så skulle jag vilja säga att de som skrivit historien har haft mest makt. De kompositörer som genom historieberättarna har blivit geniförklarade, forskade på och upplyfta till skyarna är de vi känner till bäst och därför lyssnar på. En kompositör skriver ner sin musik och det är inte förrän musiker och lyssnare tillsammans ger den liv som den får växa. Ju fler öron som lyssnat och ju fler musiker som dragglat och fördjupat sig i ett stycke, desto självständigare själ får musiken.

Vi tar ett kliv fram ur skuggan. Varför ska bara världssolisterna på den klassiska musikscenen få spela hur de vill och ha på sig vad de vill? Varför ska samma kompositörer spelas om och om igen? Ju fler röster som får musiken att växa och utvecklas desto lyckligare och rikare på uttryck blir vi alla.

Mika Persdotter, viola

Pauline Hogstrand. Foto: Hipermania

"Ett bevarande av traditionen bevarar nämligen inte bara musiken, utan också många regler om hur man ska förhålla sig till musiken, till publiken, och till sina medmusiker."

Damkapellet. Foto: Hipermania

Men precis som med allt annat – så länge vi går med på premisen lever vi med en destruktiv utgångspunkt, och den kommer alltid att finnas kvar i bakgrunden. Vad händer om vi inte går med på den maktprincipen längre, om vi låter musik bara vara musik? Att låta musik vara ett flöde, tillgängligt för alla att vara med och vara sig själva? Att spela där inget kan förstöra eller bli förstört, för det finns ingen gradering av värde. Om idén inte finns där, så finns den inte. Öppenhet för vårt fria skapande, kreativitet.

Hur vi ser på ledarskap spelar också med i bilden. Att leda och hålla information för sig själv är också ett placerande i värde, och att inte dela är direkt att neka potential med föremål att upphöja sig själv. Att sätta sig själv, eller någon annan, på en piedestal bidrar direkt till makt. Men en ledare kan vara många saker, och man kan vara många ledare på samma gång. Det handlar om att hitta varje individs speciella styrkor och egenskaper och använda sig av dem. Beroende på tidpunkt och individuella faser kan styrkor också ändras. Det handlar om att nå maximal kapacitet under rätt tidpunkt. Utan gradering i värde av uppgiften, är alla lika mycket ledare. Det är en grundläggande inställning.

Hur känns det att öppna upp för tanken att vi alla kan lyckas? Och vidare, kan "att lyckas" existera utan en gradering av hur mycket eller hur lite, utan relation till någon annans lycka? För att riktigt kunna lyssna till våra medmänniskors speciella förmågor och personligheter, behöver vi skala av alla lager av värdering och indelning, sluta förvänta oss. Se på oss själva och varandra med öppenhet och låta bidra med just det denne kan bringa. Kanske kan vi då se att allting är en del av samma, en rörelse i ständig förändring, och verka med strävan för att alla individer ska leva enligt sin potential.

Pauline Hogstrand, viola

Den traditionella ledarrollen: Gustavo Dudamel dirigerar Boston Symphony Orchestra. Foto: Hilary Scott

Artemisia – ett konstnärsoöde

Operabyrån firar 10-årsjubileum med urpremiär av sin nya operaföreställning *Artemisia*. Verket handlar om konstnärinnan Artemisia Gentileschi (1593–1653) som 18 år gammal blev våldtagen av sin lärare, målaren Agostino Tassi. Under en sju månader lång offentlig rättegång skandaliserades Artemisia, men hittade trots allt kraft att gå vidare. Idag räknas hon som en av världens främsta barockmålare. National Gallery i London öppnar i vår en separatutställning med hennes verk.

I Operabyråns föreställning ingår musik av framför allt Elisabeth Jacquet de la Guerre (1665–1729), men även Rameau, Galli, Barrière och Lully finns representerade. Titelrollen gestaltas av barockviolinisten Catalina Langborn, övriga roller spelas av sopranen Christina Larsson Malmberg och lutenisten Jonas Nordberg. Medverkar gör även barockcellisten Mime Yamahiro Brinkmann och cembalisten Mayumi Kamata. För text och regi står Elisabet Ljungar och för scenografi och kostym svarar Hedvig Ljungar.

– Artemisia Gentileschis konstverk är otroligt inspirerande, rentav revolutionära, med sina dramatiska iscensättningar av klassiska motiv där kvinnorna står som subjekt och jämbördiga med maktens män. I vår föreställning vävs målningarna samman med musik av Elisabeth Jacquet de la Guerre och tillsammans speglar de Artemisias dramatiska levnadsöde, säger Elisabet Ljungar.

Urpremiär den 8 mars på Konserthuset Stockholm. Föreställningen turnerar i Jämtland i mars och senare i höst i Västernorrland. Mer info: www.operabyran.se

Catalina Langborn som Artemisia i Operabyråns föreställning. Foto: Elisabeth Ohlson

Artemisia

Libretto och regi Elisabet Ljungar

Scenografi och kostym Hedvig Ljungar

Musik Kantater och violinsonater av Elisabeth Jacquet de la Guerre samt musik av Jean-Philippe Rameau, Domenico Galli, Jean-Baptiste Barrière och Jean-Baptiste Lully.

Medverkande Christina Larsson Malmberg sopran, Catalina Langborn barockviolin, Mime Yamahiro Brinkmann barockcello, Jonas Nordberg lutor och Mayumi Kamata cembalo.